
Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

„Direcția urmată de Contemporanul“.

(Urmare)

În privința teoriilor științifice și filosofice am apărut și făcut cunoscute ideile celor ce-și explică toate fenomenele din lume, de la cele mai mari până la cele mai mici, prin materie în mișcare în întinderea fără de margini. Direcția aceasta nu mai crede că sînt niște *ce* neînțeleși, *puteri*, cari lucrează asupra materiei, ci folosindu-se de descoperirile din urmă explică așa numitele puteri ca moduri de mișcare ale materiei. Așa în loc să socoată că particulele de materie se atrag din pricina unui *ce* neînțeles numit putere de atragere, admite că particulele sînt împinse în mod mecanic prin loviturile eterului încunjurătoriiu. Tot astfel ori unde metafizicii vechi vedeau puteri, noi vedem la urma urmei sub toate formele părute materie în mișcare. Nu putem acum să intrăm în lămuriri, căci nu le iese locul aici, într'un articol menit a da pe scurt o idee de direcția revistei „Contemporanul.“ Firește că această direcție nu se împacă cu existența lui D-zeu și de aceea și sîntem ateî. Am arătat de multe ori în cursul celor doi ani ai revistei dovezi cari ne silesc a lepăda ideea de D-zeu, deși n'am scris nici o dată un articol anume despre chestia aceasta. Sîntem gata a discuta cu oameni de omenie în această privință chiar; ba chiar și cu cei de la „Revista Teologică“, cari din „nebuni“ „rătăciți“, etc. nu mai scot pe Conta și pe cei de o idee cu dînsul, am discuta dacă am vedea ceva dovezi în articolele lor. Dar blîndeța creștinească a acestor așa ziși urmași ai lui Hristos nu le-a îngăduit, se vede, să se ție de făgăduiele date în articolul de fond din numărul u-

nul și noi tot așteptăm încă să vedem ce dovezi vor aduce domnii Erbiceanu și Dimitrescu în potriva modului cum explică acum știința fenomenele lumii. — Pe calea sudălmilor nu voim să ne întrecem cu Domniele-Lor.

Am arătat de asemenea că nu trebuie să fim amestecați cu pozitivistii ori cu materialistii puri. — Noi nu credem ca pozitivistii că chestia de iese sau nu Dumnezeu, etc. nu poate fi deslegată de pe acuma cu datele științei noastre contemporane; dar nu credem ca materialistii curății că materia iese chiar așa în realitate, cum se înfățișază minții noastre. Știm că materie, mișcare, întindere sînt niște simbole mentale ale realității; dar ne ajung pentru a putea cerceta istoria lumii din eternitate până în eternitate și fără a străbate sub simbole toată silința noastră trebuie să fie a căpăta o idee despre mersul fenomenelor și pricinile lor cum ar fi putut'o avea o minte omenească care din veșnicie ar fi privit ce se petrece în lume și ar fi putut să ia cunoștință despre cele mai mici părțile de materie și de mișcările lor. Noi nu pretindem că se poate înțelege cum de se petrece simțire și alte acte psihice în cele mai mici părțile de materie; dar sîntem siliți de fapte să admitem că același ce care ni se înfățișază pe de o parte ca materie în mișcare, ni se arată pe de alta și ca substanță cugetătoare, ca spirit. Chiar cum simțeste și cugetă acel ce, acel substrat al lumii, pricina pricinilor tot nu se poate închipui. Spiritualistii de asemenea nu pot să zică că pricep cum simțeste așa zisul spirit ce-și închipue. Prin urmare rămîne de ales acea presupunere care se potrivește cu datele științei, anume că în lume iese un singur *ce*, același se înfățișază după calea pe care-l observăm ca spirit ori ca materie. Despre acel *ce* știm că se schimbă după legi fatale și că prin urmare nu poate fi amestecat cu ideea ce-și fac filosofi de D-zeu. Acel *ce* nici conștiința de sine n'are, nici lumea nu cîrmuește, deși iel singur ie lumea, deasemenea nici n'a făcut'o; prin urmare nu poate și nu trebuie să fie numit D-zeu.

Într'un articol „Ce știm despre lume“, publicat în anul întâiu, am arătat un feliu de sinteză a lumii și am arătat pentru ce sîntem Darwiniști.

În toate științele despre cari am vorbit am arătat teoriile cele mai bine întemeete, fără a ne închină inșe la nici o autoritate.

În privința pedagogiei am publicat o traducere prescurtată a vestitei „Educații“ a lui Herbert Spencer și în anul al treilea avem de gînd să publicăm o popularizare a ideilor pedagogice ale lui Spencer, cu exemple doveditoare, pentru a le face înțelese cit de mai mulți, căci măcar ceva ceva tot vor folosi ideile lui pentru a ne tîmădui de apucături vătămătoare educației fizice, intelectuale și morale a tinerimei noastre. Dacă se va putea formă o tinerime mai bună în aceste trei privinți, firește că întreaga mașină socială va trebui să se prefacă.

În privința limbisticii am luptat să facem cunoscute publicului inteligent cercetările adevărat științifice ale D-lui Lambrior și vom urmă a face cunoscută chiar metoda după care trebuie să se facă cercetările. Ca semn deosebitoriu a scoalei limbistici admisă de Dl. Lambrior iese ideea că *prefacerile sunetelor se fac după legi nestrămutate, adevărate excepții nu sînt și toate trebuie explicate*: orî prin forme dialectale primite în dialectul de care ne îndeletnicim, orî prin analogii cari aũ făcut să se formeze forme nouă, orî prin intrarea cuvîntului cu forme excepționale prea tîrziu în limbă, etc. Ce a produs această metodă aplicată la cercetarea limbei romine față cu ce a produs metoda prin inspirație și gîcire aplicată de alții, ar fi de ajuns pentru a dovedi bunatatea iei. Prin altă metodă, chiar rezultatele cele bune sînt stricate, căci nu poți avea încredere știind că stau pe temelii lipsite de trăinicie.

În privința ortografiei am întrebuițat pe cea fonetică. Noi credem că înainte de toate iese vorba de ales o limbă literară românească, care, ce-î drept, iese aproape formată prin literatura beserească din veacurile trecute.

O dată ce știm a vorbi limba literară nu mai ăeste nici o greutate a o scrie fonetic. Credem cĂ în limba literară trebuie sĂ scriem *sete, rase, șapte*, pentru cĂ așĂ trebuie sĂ se citeascĂ cum le-am scris. Acei cari ne zic, cĂ fiind fonetiști ar fi datoria noastrĂ sĂ scriem *chicior, picere, bghiri* etc. nu gĂndesc cĂ asemenea forme nu-s permise în limba literară și prin urmare șciem *pictor, picioare, bine*, pentru cĂ așĂ trebuie sĂ se pronunțe. DacĂ am voi sĂ scriem în vr'un dialect romĂnesc, negreșit cĂ vom scrie așĂ cum se rostește în acela. De aici urmeazĂ cĂ, dacĂ noi scriem *ăeste, ăel*, etc. scriem pentru cĂ așĂ rostesc toți Rominii fĂrĂ deosebire și prin urmare așĂ trebuie sĂ rostim și în limba literară; sĂ scriem *este* și sĂ zicem *ăeste* nu putem, cĂci cu moda aceasta am ajunge departe de tot.

În privința istoriei, fiind cĂ vedem cĂ din cercetĂrile strĂinilor și din ale invĂțaților noștri s'a aruncat destulĂ luminĂ asupra istoriei Rominiilor ne-am hotĂrit a aduce la cunoștința publicului doritorii de a ști, adevĂrul asupra trecutului nației noastre, iar nu basme croite la intĂmplare. Cu atita mai mult ne-am grĂbit a începe aceastĂ lucrare, cĂnd am vĂzut ce monstruozițĂ hĂlĂduesc prin istoriile noastre. AfarĂ de acestea cursul de istorie al d-lui Lambrior ne-a arĂtat cĂ avem chiar strĂnsĂ la un loc o istorie întemeiatĂ pe dovezi documentale sau pe alte mĂrturii contemporane și ne-am pus de gĂnd a scoate la luminĂ adevĂrurile de cari mai mult se bucurau elevii școalei militare de cit acei ce urmau alte cursuri. OrĂ cum ar pĂrea unora fĂcercarea de a face istoria Rominiilor fĂrĂ a fabrica documente ca, așĂ zisul, al lui Hurul; noi credem cĂ numai așĂ se poate ajunge la adevăr și nația noastrĂ n'are nevoie de minciuni și de imbrobodeli, istoria ei ne aratĂ cĂ știe sĂ-și facĂ loc pe fața pĂmĂntului. StrĂinii nu vor putea sĂ ne iee țara ce locuim pe vre'un drept. Chiar Hunfalvy admite cĂ Slavii cari au locuit țerile acestea Ănainte de Romini s'au rominizat, atunci urmeazĂ cĂ Ungurii ca mai noi de cit Slavii nu pot pretinde vre'un drept istoric asupra pĂ-

mîntului locuit de Romîni urmași ai Slavilor locuitori din vechi și ai Romînilor care i-au romînizat. Chiar Hunfalvy sîngur spune că dreptul istoric n'are nici o însemnătate în relațiile între popoare. Prin urmare liniștiți din această parte să nu ne închipuim că trebuie să fim numai decît protivnici teoriei lui Rösler pentru a fi buni Romîni. Eudoxiu Hurmuzachi, bun patriot romin, nu s'a sfiit a primi ideea fundamentală a lui Rösler. Așa și noi îndelnicindu-ne cu chestiea aceasta ne vom uita numai la adevărul științific.

(Va urmă).

I. Nădejde.

*Amintiri **

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Războiul, războiul cel nelegiuit, războiul blăstămat! Nu-l cunoșteam, noi tinerii cari nu ieram de douăzeci de ani la 1859. Ieram încă pe băncile școalei. Numele lui îngrozitoriu, care face pe mame să se îngălbinească, nu ne amintea de cît de zile de slobozenie.

Și nu zăream, în amintirile noastre, de cît serî căldicele în cari poporul ridea pe trotoare; demineăța, veste de o biruință trecuse peste Paris ca o adiere de serbătoare; și, de la amurg, făceau neguțitorii luminație, copiii izbeau pe uliță pocnitori de câte 5 bani una. Dinaintea cafenelelor, ierau domni cari beau bere făcînd politică. În timp ce, departe, în vre un colț pierdut din Italia ori din Rusia, morții, cu fața'n sus, priveau cu ochii deschiși tare, fără privire, arătarea stelelor.

În 1859, în ziua cînd se împrăstie vestea despre bătălia de la Magenta, îmi aduc aminte că după ce ieșii de la școală, mă dusei pe pieța Sorbonei, ca să privesc și să mă primblu printre lumea cuprinsă de friguri. Aco-

*) Traducere din *Emile Zola*.

lò, ierà o grămadă de ștreqari cari strigau: „Biruință! biruință!“ Miroseam o zi de vacanție. Și, printre aceste risete, printre aceste strigăte, auzii plingînd. Un ciubotariu bătrîn plîngea suspinînd în fundul dugheniței lui. Avea doi copii în Italia, sărmanul.

Adesea, de atunci, am auzit aceste suspine în mintea mea. La fie-care veste de război înî pare că ciubotariul cel bătrîn, poporul cu păr alb, plînge în depărare, în mijlocul fiorilor calzi ai piețelor publice.

* * *

Dar îmi aduc mai bine aminte de celălalt război, de cel din Crimeea. Ieram atunci de patru-spre-zece ani, trăeam în fundul provinciei, n'aveam nici o grijă, până la atîta că nu vedeam altă cevă în război de cît trecere neîncetată de oaste, o petrecere din cele mai mari ieră pentru noi să privim cum treceau soldații.

Mi se pare că mai toată oastea ce a plecat în Rusia a trecut prin tîrgușorul nostru. Un ziar de la noi vestea dinnainte ce regimente ierău să treacă. Plecau pe la cincî ceasuri dimineața. De la patru, ieram de față; nici un extern de la școală nu lipsea.

Ce bărbați frumoși! și chiuirasieri, și lănceri, și dragoni, și husari! Ne plăceau mai mult chiuirasieri. Cînd răsărea soarele și razele-i scînteau pe platoșe, ne dădeam îndărăpt, orbiți, pare că ar fi trecut o armată de sorî călări pe dinaintea noastră.

Apoi sunau trîmbițele. Și porneau.

Plecam cu soldații. Ne țineam de dînsii pe drumurile albe și lungi. Muzica cînta atunci, mulțamea orașului pentru găzduire. Și în aerul limpede al demineței, ieră serbătoare.

Țin minte că am mers leghe astfeliu. Mergeam la pas, cu cărțile legate la spate cu o curea, pare că aveam muniție. De o dată aveam de gînd se mergem după soldați

până la Poudrière; apoi mergeam până la pod; apoi ne sueam la deal; pe urmă, ne duceam până la satul vecin.

Și după ce ne spărieam și ne opream, ne sueam pe o ridicătură de pământ, și de acolò, în depărtare, printre indoiturile drumului, ne uitam după regiment, îl priveam cum se perdea, cu miile lui de scinteî, în lumina orbitoare a orizontului.

În asemenea zile, nu ne băteam capul de școală! Îmblam fugari și ne jucam la toate grămăzile de prund. Și nu rare ori ne scoboram cu toții la riu unde ședeau până'n sară.

* * *

În partea de miează-zi a Franției, nu-s tocmai iubiți soldații. Am văzut pe unii plângînd de osteneală și de ciudă, stînd jos pe trotoare, cu biletul de locuință în mînă: negușitorii și cei ce trăeau din venituri, nu voeau să-i primească. Trebuea să se amestece autoritatea.

La noi îi primeam cu bucurie. Bunică-mea ieră din Beauce și rîdea la acești copii de la miează-noapte cari-i aminteau de țara ieî. Vorbea cu dînșii, îi întreba cum se cheamă satul lor și ce se bucură cînd din întîmplare satul iera pe aproape de al ieî!

Ne trimeteau cîte doi oameni din fie-care regiment. Nu puteam să-i ținem, îi puneam la han; dar nu plecau fără să-i întrebe după obicei.

Îmi aduc aminte că într'o zi au venit doi chiar din satul ieî. Pe aceștia nu i-a dat la han. Le-a dat de mîncat în bucătărie și le-a turnat chiar iea de băut. Ieu întorcîndu-mă de la școală, am venit să văd soldații; mi se pare că am ciocnit păhare cu dînșii.

Unul ieră scurt și altul nalt. Țin minte că celui nalt i s'au umplut ochii de lacrimi, cînd a plecat. Lăsase a casă o mamă bătrînă, și mulțamea bunicăi, care i-a amintit de Beauce și de tot ce lăsă în urmă.

— Lasă! îi zise bunica, ai să te întorni, și încă cu decorație.

Dar iel dădea din cap plin de intristare.

Bine! făcu iea, dacă veți trece pe aice, veniți pe la noi. Vă voi păstră un șip din vinul ce l'ați găsit așa de bun.

Sărmanii băeți începură a rîde. Uitară pen'ru o clipă viitoriul înfiorătoriu, și li se părea de bună samă că se vād întorcîndu-se și stînd lîngă măsufa noastră, bînd că au scăpat din primejdii. Făgăduiră că vor veni de bună samă să bea șipul făgăduit.

* * *

Ce dea regimente au trecut atunci pe la noi, și cîți soldați palizi n'au bătut la ușa noastră! Pururea îmi voi aduce aminte de șirul nesfîrșit de bărbați ce mergeau la moarte. Une ori, inchizînd ochii, îi vād parcă, îmi amintesc chipul unuia și mă întreb: „În ce șanț necunoscut zace acesta oare?”

Apoi regimentele treceau mai rar, și mai tîrziu văzurăm trecînd îndărăpt soldați șchiopi, plini de sînge, tîrîndu-se pe drumuri. Nu mergeam să-î așteptăm, nu ne țineam de acești nevolnici. Nu mai ierău frumoși, la ce să ne punem în primejdie de a primi de copiet ca pedeapsă, la școală?

Trecerea jalnică ținu mult. Armata lăsa'n urmă pe cei ce ierău aproape să moară. Une ori bunica îmi zicea:

— Și cei doi din Beauce, ne vor uita oare?

Dar într'o sară, în amurg, un soldat bătù la ușa. Ieră singur cel scurt.

— Tovarișul a murit, zise iel întrînd.

Bunica aduse șipul de vin.

— Da, zise iel, voi bea singur.

Și cînd se văzù lîngă masă, ridicînd paharul și cău-tînd pe al tovarișului pentru a ciocni, suspină din greu, și zise încet:

— Pe mine m'a însărcinat să-î mîngîiîu mama bătrî-nă ; mai bine muream ieu în locul lui.

* * *

Mai pe urmă, am fost tovariş cu Chauvin în'r'o administraţie. Ieram scriitori prost plăiţi amîndoi şi mesele noastre ierau alături în fundul unei odăi întunecoase, bortă minunată pentru a nu face nemică, aşteptînd ceasul de ieşit.

Chauvin fusese serjent, şi se în'orcea de la Solferino, cu friguri căpătate în orezăriile din Piemont. Suduea durerile, dar se mîngîea pînîndu-le pe sama Austriacilor. Iei îl puseseră în asemenea hal.

Ce dea ceasuri petrecute flecărînd! Aveam un soldat în mîna şi ieram ho'arît să nu-l las fără să-î zmulg oare-cari adevăruri. Nu mă mulţămeam cu vorbele sforăitoare de mărîre, biruinţă, coronî de biruinţă, războinicî, cari sunau cu mîndrie din gura lui. Lăsam să treacă valurile entusiasmului lui. Îl apucau la amărunte. Ascultam de două-zeci de ori aceea-î istorisire. Chauvin îmi descoperî lucruri frumoase.

În fond, ieră ca un copil. Nu se lăudă; numai vorbea bine limba obişnuită de fan'aronabă militărească, fără să ştie ieră un „palavragiu,“ un băet de treabă din cari cazarmele făcuse un lăudăros nesuferit.

Avea povestiri gata, cuvinte pregătite dinnainte, se vedea. Fraze făcute gata împodobeau anecdotele lui de „soldaţi neînvinşi“ şi de „ofîteri viteji mîntuiţi din măcel prin eroismul soldaţilor“. Timp de doi ani, am ascultat patru ceasuri pe zi expediţia din Italia. Dar nu-mî pare reu. Chauvin ni-a desăvirşit cunoştinţele.

Mulţămită lui, mulţămită descoperirilor, ce mi-a făcut, fără să gîndească la reu, cunosc războiul, cel a levărat nu acela ale cărui întîmplări vitejeşti ne le povestesc istoricî, dar pe acel care te înghieaţă de frică.

Întrebam pe Chauvin.

— Și soldații mergeau cu inimă bună la foc?

— Soldații! îi împingeau, ce! Îmi aduc aminte de niște recruți cari nu văzuse nici o dată focul și cari se dădeau înapoi ca niște cai spărioși. Le ieră frică; de două ori începură a fugi. Dar îi aduseră înapoi, și o baterie ucise jumătate. Trebuea să-î vezi, acoperiți de sânge, orbiți aruncându-se ca niște lupi asupra Austriacilor. Nu mai știeau ce fac, plîngeau de ciudă, voeau să moară.

— Numai să te deprinzi, îi ziceam pentru a-l împinge.

— Grea deprindere, te încredințez. Vezi, pe cei mai îndrăzneți îi prind sudori reci.

Trebue să fii bat ca să te bați bine. Atunci nu mai vezi nemică dai înaintea ca nebunul.

— O dată, ne puseseră la o sută de metri de la un sat ținut de dușmani, cu poroncă de a nu ne mișca de a nu slobozi focuri. Cînd poftim că Austriacii încep în potriva regimentului o împușcătură îndrăcită. La fie care descărcătură de puști noi plecam capul, unii se culcau pe pîntece. Ieră lucru rușinos. Ne-au lăsat un șfert de ceas. La doi li s'a albit părul.

Apoi urină:

— Nu, n'ai nici cît de puțină idee despre lucru. Cărțile așază bine.... Poftim în sara de la Solferino, nici nu știeam că biruisem. Se zicea că Austriacii aveau să vie să ne măcelărească. Te încredințez că nu ieram veseli. Astfel a doua zi demineată, cînd ne-au sculat înaintea de cu noapte, tremuram, ne temeam să nu se înceapă iar bătălie. Am fi fost biruiți nu ieră nici de două parale putere în noi. Pe urmă veniră și ne ziseră:

„S'a închiet pacea“. Atunci tot regimentul începù a jucă de bucurie. Fu o veselie dobitocească. Soldații se țineau de mîna și se învîrteau ca niște copilițe.... Nu spun minciuni. Ieram acolo. Ne părea foarte bine.

Chauvin, văzîndu-mă că zimbesc, își închipui că nu puteam crede că armata franțuzască să fi ținut așa de mult la pace. Une ori îl duceam departe de tot.

— Și nu ți-a fost frică nici o dată?

— Ieu, respunse iel, ȳeram ca și ceialaltȳ... Nu ști-eam... Crezi că se știe de ȳești curajos? Tremuri și lo-vești, ieată adevărul... O dată mă dădũ jos un glonț mort. Am stat jos, gĩndind că de mă voiũ sculã voiũ putea pãři mãi reu.

I. Nãdejde.

Intemeierea principatului Munteniei

(sfirșit)

Pe la 1359 domnea tot Alexandru în Valahiea cum se vede ȳntre altele de pe o scrisoare a patriarhului de la Constantinopoli cu această dată.

În anul 1360 domnea Vladislav Basarab, cum se vede dintr'un hrisov al regelui unguresc Ludovic citat de Șincai. În hrisov aflãm că Vladislav s'a ridicat domn dupã moartea tatã-so fãrã sã ȳntrebe pe regele unguresc ci numai cu voința Romĩnilor și a locuitorilor Valahiei. Se vede cã voievodul Valahiei, vãzĩnd pregãtirile regelui, s'a ȳmpãcat cu dĩnsul cãci nu se pomenește de vre un rãz-boiũ ȳntre dĩnșii de la 1360 pãnã la 1369; ba chiar ȳn un act al voevodului se zice de regele Ungariei: „*inclytus rex Hungariae, naturalis dominus noster, generosus*“ a-decã: „strãlucitul rege al Ungariei domnul nostru firesc, generos“. (an. 1368) și ȳn anul 1369 zice: „Vladislav din mila lui Dumnezeu și a regelui Ungariei Voievod al Valahiei“. În rãstĩmpul de nouã ani cĩt a fost ȳn bunã ȳn-țelegere cu regele a luat parte la lupta Ungurilor ȳn po-triva Turcilor aliați cu Șisman regele Bulgariei și anume la 1366.

La 1369 ȳnse s'a stricat ȳnțelegerea și Vladislav a trecut Dunãrea și a pus la Vidin pe Strașimir, cumnatu-so care fusese bãtut și destronat de regele Unguresc de pe

la 1365 și pe care, cu toate făgăduințele nu-l mai așeză înapoi pe tron.

Regele a pornit două oști asupra lui Vladislav, una sub cîrmuirea lui Neculai Gara banul de Mahău, luă Vidi-nul apoi trecu Dunărea cu toate silințele Romînilor de a o împiedeca, luă Severinul, îl puse în bună stare zidindu-l și întărindu-l cu păzitori și cu baliste. Vladislav Bă-săraba nu stătù la luptă, ci se trase în lăuntruțl țerei.

Ceea-laltă oaste sub Voevodul Nicolai (Niclaș) Voevodul Ardealului, trecù riul Ialomița și dădù de întărituri apărate de Romîni sub comitele Dragomir, castelan de Dimbovița. De o cam dată oastea Romîna fu bătută, dar mai departe s'au încourcat Ungurii în locuri grele și necunoscute așa de reu în cit fură bătùți cumplit. Nicolai Voevodul Ardealului cit și Petru Vice-voevodul căzură morți.

Pentru apărare în potriua Valahiei și pentru a avea locuri apărate pe unde să năvălească la nevoie, mai zidiră Ungurii cetatea Terț (Törzburg, lingă Brașov și o întăriră cu ostași și cu baliste.

După bătălie înse, Vladislav a jurat din nou credință regelui și îl vedem făcînd daniî în Făgăraș unui Ladislaus Dobca.

La 1372 se sui pe tron Radu-Negru, fratele lui Vladislav. Acesta nu trăi bine cu regele Ungariei, dovadă un hrisov de 1377 în care spune însu-și regele că nu mai stăpînește Valahiea și chiar regulează unde să se primească tributul, cînd îi va întră din nou în mină. Radu muri la 1380 și-î urmă fiul său Dan I-iu, care domni până la 1383 și avù războiù cu Turcii și cu Bulgarii. După Dan I-iu urmă Mircea cel Mare.

Așá dar am văzut cum s'a arătat elemetul românesc în Valahiea cum au urmat Voevoziî și legăturile lor cu Ungariea. Mai toate datele sînt după Dl. Lambrior, înse în cîte-va locuri am arătat și după Hunfalvy, care a citat documente foarte însemnate. Cu atita mai mult a trebuit să fac cunoscute publicului aceste fapte istorice

sigure, cu cât din nenorocire chiar cele mai bune din istoriile noastre pătimesc de lipsă de adevăr. Mai ciudată de cât toate îmi pare scrierea lui Eudoxiu Hurmuzachi intitulată „*Fragmente din istoria Românilor.*“ Nu-mi pot altfeliu lămuri lucrul de cât presupunînd că manuscrisul a fost cine ştie de cînd gata şi prin urmare nu putea să corespundă cu cunoştinţele istorice de acum.

Orî ce scriere de istorie care se întemeiază pe presupunerî şi caută a umplea golul lăsat de documente prin născociri cari să se potrivească cu puţinele date sigure trebuie părăsită. La ce ne-ar folosi asemenea muncă zădarnică, pe fie-care an se descopăr documente nouă cari ne spulberă toate clădirile fantastice. Aşa de pildă la istoria domnilor Moldoveni după cât cunosc acum a fost de pe la 1359 Bogdan, apoi până la Laţcu 1370 nu ştim ce s'a întîmplat. Cît a domnit Bogdan? A urmat Laţcu îndată după dînsul? Nu se ştie. La ce ne-ar folosi să închipuim noi cum au putut fi lucrurile? Mai bine să ne mulţămim cu cunoştinţele adevărat sigure. Tot astfel şi la Muntenia, iată un Ivancu Băsărab care iese la iveală şi de vreme ce nu-l găsim la Dl. Lambrior, se vede că nu iera cunoscut.

Pe de altă parte celor cari se vor supăra că arătăm pe Romîni în ţerile noastre abiea prin veacul al treisprezecelea şi ceva deprin al doi-sprezecelea le voi răspunde că datoria noastră iese de a ne ţinea de dovezi pozitive şi nu de închipuirî. La ce ne-ar folosi, dacă am şi spune că Romîni au stat aice neclintiţi de la Traian, cînd istoricii străini nu pun nici un temei pe vorbele noastre?

Înainte de luă la cercetare teória lui Rösler voi face mai întai cunoscute faptele cele mai însemnate ale Romînilor în timpurile cele nelimpezite încă.

Aşa de pildă am arătat în articolul de acum şi în altul din anul al II-lea ce se ştie despre întemeierea principatelor, în alt articol voi arăta ce se ştie despre arătarea Romînilor în Transilvania şi aiurea în stînga

Dunărei și apoi organizația și limba acelor Români ce ni se arată acum trecute 700 de ani în țerile acestea unde acuma predomină elementul român. Calea iese deschisă de dl. Lambrior și de alții, voi face cunoscute faptele dovedite de dînșii și cele ce se vor fi aflat de curînd și-mi vor ajunge la cunoștință. Știu că sint istorici cari mă vor găsi de reu pentru popularizarea cunoștințelor pozitive în privința istoriei noastre, dar de mult nu mai mă îngrijesc de ce va putea gîndi fostul ministru Ureche despre noi. Cu noi vor fi cei ce iubesc adevărul.

Ioan Nădejde.

Studiul științific al limbei romîne.

(Sfîrșit)

Grupele de consoane.

Fără a urmări grupele regulate le voi lua așa cum îmi vor veni mai bine pentru, a arăta mai în scurt legile la cari se supun schimbările suferite.

Cl și *gl* chiar cînd n'au avut după dînsele *i* au dat naștere la grupele *cli* și *gli*, apoi *l* s'a muiat și în sfîrșit prefăcut în *i* consonantic. Exemple: *claro*—*claro*, *chiar*; *clamo*, *cliamo*, *cliămu*, *cliem*, *chiem*; *orecla* (auricula clas.), *oreclia*, *ureache*, *ureche*; *enclino* (inclino clas.), *inclin*, *inclin*; — *glaciam*, *gliația*, *gliațe*, *ghiațe*; *glandem*, *gliinde*, *ghinde*; etc...

În privința acestei schimbări avem de spus că la Macedonenii *l* se află muiet, dar încă nu prefăcut în *i* consonant, așa ieși zice: *urecle*, *cliem*, *inclin*, etc. cu *l* muiet. Tot asemenea forme se întîlnesc și la Istrieni, în stînga Dunărei în dialectele cunoscute se zice cu *l* prefăcut în *i* consonant. Documentele moldovenesti din veacul al 15-lea, la început, dovedesc că se întrebuintă pe atunci formele cu *l* muiet, așa se zicea *Ureaclic*, *Uncliat*. S'ar putea zice că în aceste nume proprii s'ar fi putut încă păstră forme

vechi pe cînd în limbă se va fi zis chiar pe atunci *Ureache*. Se poate dar fiind că chiar pe la sfîrșitul veacului se întrebuița forma *Ureache* ca nume propriu de bună samă că cel puțin în veacul al XIV-lea se va fi zis curat *Urecli*, etc. cum că *l* ieră în dialectul documentelor de care vorbim muiet se vede de pe cuvîntul *limbă dulce*, în care se află un *l* nemuiet înaintea de *i* și dacă ar fi fost nemuiet și în numele citate, atunci ar fi ramas și într'însele neschimbat în *i* consonant. În adevăr înse *l* din grupă a avut altă soartă și prin urmare trebuie să se fi pronunțat altfelu. Se mai zice că la Romîni slavizați din Galiția s'ar mai zice încă *clîag* în loc de *chiag*. De aice urmează că pe vremea cînd s'aũ întins Romîni pe acele locuri (pe la veacul al XIV-lea, mult al XIII-lea) vorbeau un dialect cu *l* din aceste grupe, de bună samă și din alte poziții muieat, dar neprefăcut încă în *i* consonant. Prin urmare în această privință se pare că se aseamnă pe atunci limba tuturor Romînilor.

* * *

Grupa *qu* s'a desfăcut în unele locuri a ajuns la *cv* în altele la *cu*. Grupa a doua *cu* a pierdut pe *u* și s'a confundat cu *c*, așa: *quando* a dat *cuando*, apoi *cando* care a dat *cînd*; precum *canto*, *cînt*; *coquo*, *cocuo*, *coco*, *coc*; *coquis*, *coci* (pronunțat *coki*), *coci*; etc.

Grupa întăiũ *cv* s'a prefăcut în *cp* apoi în *p*. Exemple: *aquam*, *acvam*, *acpă*, *apă*; *equam*, *ecvam*, *iecpam*, *i apă*; *quatro*, *cvatro*, *cpatro*, *patru*, etc.

* * *

De la această grupă trecem ușor la *ct*, pe aceasta o vedem prefăcută în *pt*. Exemple *coctam*, *coaptă*; *lactem* lapte; *noctem*, noapte; *octo*, opt; *sucto* — supt; *directam* (pop, *derectam*), *dereaptă*, *dreaptă*; *intelectam*, *înțelept*; etc. Știm că în forme ca *unt*, etc, a fost un *p* se dove-

dește prin forma corespunzătoare din dialectul macedonian *umptu* sau *umtu*, m. nu se poate înțelege fără un *p*. vechi.

Dl. Lambrior pentru a explică această prefacere ciudată presupune că din felurite pricină s'a cunfundat acest *c* cu *cv*. Așă în loc de *coctam* se va fi zis *cocvtam* sub înriurirea lui *cocvo* și apoi din *cocvtam* se va fi făcut *cocptam* apoi coaptă. De și iese greu de înțeles lucrul, totu-și mi se pare că în adevăr a ajuns la o confuzie cu *cv*.

* * *

Grupa *cs* sau *x* o aflăm tratată în două feluri: în cele mai multe locuri o găsim prefăcută în *s* și urmînd regulele lui *s*; une-orî o aflăm înlocuită prin *ps*.

Exemple pentru întâiul: *fraxinum* frasenu; *lixivia*, leșie; *exire*, iesire ieșire, *dixi*, disi, ziși; *dixisti* (pop. disesti), ziseși; etc. Exemple pentru al doilea: *coxi* — copși; *coxa*, coapsă; *infixi*, înfiși; *suxi*, supși; etc.

Fenomenul adevărat fonetic iese numai cînd *cs* se confundă cu *s* tare. Înlocuirea prin *ps* în unele locuri se poate explică prin confundare cu *cv*; aiurea prin înriurirea participiului cu *p*; în *coapsă* după Dl. Gaster avem un cuvînt latin venit la noi prin Albaneji, dacă nu cumva va fi vre o etimologie populară, care să fi apropiet. cuvîntul, în forma românească *coasă*, de verbul a coace. Dar despre această chestie altă dată.

* * *

Grupele, din latina clasică, *lv* și *rv* le găsim în românește înlocuite prin *lb* și *rb*. Exemple: *corvo*, corb; *ceruo*, cerb; *alveam*, albie; etc,

* * *

Grupa, *gn* care în alte limbî romanice a dat *n* muțet în românește o găsim sub forma *mn*. Exemple: *sig-*

num (pop. *segnom*), rom. *semn*; *lignum* (pop. *legnom*), rom. *lemn*, *igniariu*, (pop. *egniariu*), rom. *amnariu*, etc.

Pe ce cale s'a ajuns de la o grupă la alta s'ar putea închipui, dar ar fi de aflat cea adevărată. Poate că *g* s'a confundat cu *gv* și a dat *gb*, *b* și în sfârșit *m*.

* * *

Grupa *gu* une locuri se cetea *gv* alte locuri *gu*. Unde se cetea *gu*, s'a confundat cu *g* (cetit *gh* nepalatal) și a avut aceeași istorie: Unde se cetea *gv* s'a prefăcut în *gb* apoi în *b*. Exemple: *sanguis* - sînge; - *linguam* (pop. *lengvam*) rom. *lengbă*, *lenbă*, *lembă*, *limbă*.

* * *

Sc se găsește înlocuit prin *șt* înaintea de *i* și *e*. *St* se găsește prefăcut înaintea de *i* și de *e* prefăcut în *ie*.

Se pare că așa a fost prefacerea fonetică și la *sc*, forme ca *crește*, etc. se explică prin analogie, prin înriurirea persoanei a doua. La *st* se găsesc exemple ca *aștern*, *șterg*; dar *e* latinesc se vede a fi fost scurt, decî popular *astierno*, *stiergo*. De altfelîu se zice *acește* și nu *acește*.

Pe urmă pentru a explică pe *t* din grupa *șt* se admite că s'au confundat foarte de mult grupa *sri* și *sce* (cetite *schi* și *sche*) cu *sti* și *ste*. Ca pricină a prefacerii lui *s* în *ș* se socoate i care a lucrat asupra lui *s* peste *t*.

* * *

Notă. Sînt încă multe de zis în privința schimbărilor fonetice, mai cu samă sînt locuri unde se cer cercetări nouă. Pe unele din asemenea puncte le-am și însemnat, cînd treceam pe lîngă dînele. Orî cum, a trebuit să fac cunoscute legile fonetice cele mai sigure, căci nu mai așa avem o bază pentru discuții și cercetări de alt-feliu. Cei ce nu primesc legile noastre, n'au de cît să le dovedească de

greșite cu plăcere vom îndreptă. Cum am mai zis, m'am ținut, pe cît cred, de ideile D-lui Lambrior, dacă cumva mă voiî fi depărtat, nu cred să fi făcut fără să spun chiar ieî că cred altfeliî de cît D-sa. Am arătat anume locurile pentru ca să nu facă cineva respunzătorî pe Dl. Lambrior pentru ideile mele.

I. Nădejde.

Despre pierzanie.

În cele di'ntăiî forme ale societăței omenestî, morala ie mai neștiută; părerea hordei ori a tribului se îndeletnicește foarte pușin de faptele ce privesc pe unul singur; părinții pot face ce vor cu copiiî; și cu atîta mai mult aî voe de a nu-i lăsă să se nască. Chiar cele mai multe legî ale societăților pe drumul civilizaței, nu zic nimic despre pierzanie, și până la *Zend-Avesta* nu ie nici o lege asupra acestui fapt. La cei de tot selbatecî ie tot așa de slobod unei femei grele a face-să pieardă ca și de a-și tăiea părul. De pildă, ieată cîte-va fapte.

Femeea tasmanieană, nu vroea să facă copii de cît mai mulți după ani ce se mărita, mai cu samă zice Bonwick, pentru a-și păstră frumuseța. Mijlocul întrebunțat iera tot așa de barbar ca și rasa: pentru a-și ajunge scopul o babă bătea cît putea pe pîntecelc femeei însărcinate. Tot asemenea obiceiî iera și în Australia la venirea celor di'ntăiî Europeni. Acest obiceiî poate fi și din pricina arătată de *Bonwick* și din a lipsei de hrană. În *Neo-Caledonie*, femeile măritate ori nu, fac toate chipurile ca numai de cît să pieardă; ca mijloc pentru aceasta ie „întrebunțarea bananei“, care nu ie altă nimic de cît că înghît banane verzi, clocotite și fierbinți. Obiceiul a ramas ca proverb în insulă, așa că se zice de o femeie care a pierdut: „Încă una care a mîncat banane“. O asemenea faptă nu aduce nici o hulă, cîci ie un lucru foarte firesc după morala țerei.

În insulele *Formoze* locuite de o rasă mai desvoltată, femeile n'aî voe să aibă copii înnainte de trei-zeci și șese de ani, și sînt un feliî de preutese cari au datorie de a călcă cu picioarele pe pîntecelc femeea care ie îngreunată înnainte de vremea logiută. Aice nu mai ie un caprițî, ci un feliî de grijă din partea statului, ca să nu se'înmulțescă poporul mai tare de cît îl poate hrăni insula.

În America ie foarte respîndit obiceiul pierzaniei. Locuito-

rii de pe malurile golfului *Hudson* aveaŃ obiceiul acesta. În *la Plata*, azi chiar, *Paraguay* fac pe femeii să pieardă îndată ce au doi băeți vii. Pămîntenii din *Orenoc* au obiceiuri asemănătoare. Femeile lor au o mulțime de băuturi pentru pierzanie și amină necazurile creșterii copiilor pentru o vîrstă mai înaintată.

La popoarele civilizate ale rasei albe, unde viața ie mai ușoară, morala mai dezvoltată și unde legile se înteresază mai mult de binele tuturor, pierzaniea ie hulită de părerea norodului și aspru pedepsită de legi. Totu-și se știe ce numeroase sînt încă la noi pierzaniile, cum ierau de multe la Grecii și la Romani. Gazetele judecătorești vorbesc des despre asemenea fapte; și nu ie doctor cărui să nu-i se fi cerut de mii de ori de cătră femeii doctorii pentru pierdere. Asupra acestui punct ca și asupra altora trebuie, dacă vroim a ști adevărul, de căutat de desubtul lustrului moral al civilizației noastre moderne. În sinul societăței celei mai rafinate la suprafață, a fost, ieste și va fi încă îndelung timp un fond de barbarie.

Prunc-uciderea.

Pierzaniea ie o formă iscusită și tot o dată primejdioasă a măsurii *maltusiene*. Prunc-uciderea fiind și mai simplă și mai puțin primejdioasă, de aceea ie și mai întinsă de cît pierzaniea. Chiar la dobitoace se observă adesea. Așa o asemenea cruzime prevăzătoare se vede la viespi, cari nu-și fac magazii de iernă, și ucid pe toți puii cari ies prea tîrziu toamna. În societățile primitive viața ie grea; de ale mîncării sînt rari. Se trăește de azi pe mîni și o familie numeroasă ie o sarcină nesuferită. De aceea pretutindine se omoară o mulțime de prunci mai cu samă fete. Asemenea fapte sînt privite ca firești și nime n'are nemic de zis. În asemenea societăți primitive sentimentul de iubire cătră copii ie foarte ușor înfrinat de dorința de a-și ușura viitorul. Pilde sînt cu îmbielșugare.

În toată Melaneziea prunc-uciderea ie foarte respîdită. Cîte o dată *Tasmanienii* flămînzi nu cruțau viața copiilor. Acolo ca și pretutindene tot copiii de parte femească ierau jertfiți. La moartea părinților îngropau și copiii vii. Nime nu vroea să se îngrijască de copii orfani. Iubirea de mamă care nu putea să se desvălească își lua mersul în altă parte; căci nu a rare ori femeea care își omorise copilul fără să se înfloreze, creștea și îngrijea niște căței.

Australienii, sînt tot așa ca și Tasmanienii. Ca și ieii se mîntue de un număr mare de copii, mai cu samă de fete. Această ie pricina că femeile lipsesc; de aice urmează promiscu-

tatea. Nu ie vorba că în Australia nu prea cruță nici pe copii de parte bărbătească. *Sturt* povestește că un Australian luă copilul său bolnav, îi sfărâmă capul de o piatră, îl fripse și-l mîncă.

La celelalte rase melaneziene viața copiilor nu ie de loc mai cruțată. Exemplele sînt foarte numeroase.

La unele triburi din Africa meridională pămîntenii pun copiii lor ca nadă la capcanele cu cari prind lei. Locuitorii din valea Nigrului schimbă bucuroși copiii pe mărunțușuri. Mai cu samă în insule unde ușor lipsește hrana, uciderea copiilor ie foarte respîdită, de pildă în Polinezia. În insulele Sandwich fie-care familie, nu păstră nici o dată mai mult de doi ori trei copii. În *Taiti* nu i-eră femei care să nu-și fi omorît măcar un copil; ie știut că în Arhipelagul Taitian societatea *Areoișilor* hotărîse prunc-uciderea ca datorie pentru fie-care membru al societății, cu oare cari deosebiri. Așa păstrău pe copilul cel întăi născut al șefului și cei mai mari nu trebuia să omoare de cît pe cel întăi născut și pe fete. Lucru însemnat ie că această societate ieră aleasă din floarea poporului și asemenea credință ieră înărită de religie.

Locuitorii din *Tikop* a își puneau ca datorie de a nu păstra de cît doi copii de parte bărbătească, ceilalți ierău gîtuți; fetele ierău cruțate și de aceea poligamia ie în toată puterea. Insularii din *Baduk* omorău pe al treilea chiar și pe al pătrulea din copiii fie-cărei femei, tot din neajunsul de hrană.

Salus populi, suprema lex.

(Mintuirea poporului cea mai întăi lege).

De a fi chiar plicticoase atîte exemple, tot trebuie de spus pentru a arătă cît sînt ie slabe la omul necult sentimentele pe cari moralistii și filosofii noștri au obiceiul a le privi ca podoaba speciei noastre. Numeroase triburi americane se poartă tot asemenea cu copii ca și în Polinezia. *Iurcarii* din America meridională părăseau și jertfău cu plăcere copiii. *Mazoșii* făceau tot așa, iar mai cu samă nu cruțău gemenii, cum fac toți seba-tecii Peruvienii, pămîtenii creștinți, nici o dată nu botează gemenii și-i cresc cu nemulțămire. *Charlevoix* a observat același lucru la Americanii unde a văzut îngropînd copilul de țîță viu lîngă trupul mamei moarte. *Eschimoșii* măcar că sînt dușmani neîmpăcați cu Americanii roși tot au aceeași purtare cu copiii, mai cu samă cînd sînt o leacă slabi ori pătimași. Pentru că în acele țeri geroase lupta pentru traie ie aspră și omul n'are cînd fi slăbănog. Încă o dovadă cît de mult țîn la copii, două femei de ale *Eschimoșilor* voră să dea căpitanului *Parry* pentru niște mărunțușuri copiii, și crezînd învoeala gata începă a-i desbrăcă

căci nu credea să între și hainele în tocmeală. În Grönland îngropău copiii vii împreună cu mama moartă crezând că iea îi chiamă din *Killo*, locuința morților; de aceea tatăl avea grijă să îngroape și curelele cu cari mama îi purta.

În China, țară așa de înțeleaptă, pe unele locuri și în care religia domnitoare nu ie de cît un cod de morală, părăsirea și uciderea copiilor mai cu samă a celor de parte femească ie un obicei învechit. Marco Paulo l'a observat, cu toate ca sînt ospizii și locuri de lepădat copiii. În China părinții au voie de a-și vinde copiii, negoțul se face pe față.

Acela-și obicei în toate districtele Indiei de la Ceilan până la *Himalaiea*. Mai cu samă Negrii din India ucid copiii fățiș, cum ie obiceiul la toate rasele selbatece mai ales fetele sînt ucise. *Todașii* nu păstrău de cît o fată ori două de fie care familie. Asemenea obiceiuri au ca urmare firească poliandria, care ieră în toată puterea la *Ceilan* și în *Himalaia*. Nu numai Negrii băștinași ucid fetele ci în unele locuri chiar nobilii fac acela-și lucru. În ochii lor ie necinstit a avea o fată nemăritată, ie rușinos a o mărită cu unul nu de sama ie, ie ruinătoriu a o mărită cu un bărbat de rang mai înalt care cere zestre; în sfîrșit toate se înlătorează, dacă să jertefeste fată.

Ie însemnat de știut că aceștia la cari prunc-uciderea ie un nemic, ar suferi ori ce mai de grabă de cît să lovească o vacă. În o mulțime de locuri unde fetele is cruțate, sînt privity ca o marfă. Indienii de la Tulli vind aproape pe nemic fetele, dar cu mare greu și nevoie îi poți face să-ți vindă un miel; căci, zic ie: „mielul li dă cu ce să se imbrace“. Pe cînd cu o fată ce să faci?

La rasele semitice și europene, chiar la cele mai necivilizate simțul moral a înaintat.

Fără indoeală istoricii povestesc că s'a văzut în vreme de foamete cum locuitorii din *Mecca* dădeau copii pentru o măsură de grîu. Aceștia sînt întimplări de mare nevoie, dar în general la Semiti și la Europeni părăsirea și uciderea copiilor sînt foarte rari, individuale și lin ce în c mai rari în Europa; căci după spunerile lui Saint Vincent de Paul, părăsirea copiilor ieră încă foarte obișnuită în veacul al XVII-lea. Aceasta ie încă una din remile de dovezi, că omenirea a mers desvolîndu-se și că va putea să meargă destul de departe.

(Traducere după Dr. Letourn ad de *Sofiea Nădejde*.)

Critică

Dl. *Alexandru Gr. Suțu* a prelucrat un *curs prescurtat de istoria literaturii franceze*. Deși cartea ieste publicată de la 1881, înse până acuma n'am avut ocazie să ne dăm părerea asupra ie. De sigur că Dl. Suțu ne va iertă pentru această trecere cu vederea (fără de voiea noastră), căci acuma ne vom împlini pe deplin datoria.

Despre plagie nu ieste vorba, căci Dl. autoriu ne spune singur că a făcut o prelucrare după mai mulți autori, alegînd ca plan al acestor compilații pe acel al D-lui *I. Démogeot*. Rămîne dar să cercetăm valoarea acestei prelucrări. Înainte înse de a intra în adevărata cercetare a cărței să vedem ce cunoștinți sînt numai de cît trebuitoare pentru un prelucrătoriu al unui curs de istoria literaturii franceze în limba romînă și mai ales pentru un profesor de limba franceză la cursul superior al unui liceu romănesc. De sigur că orî cine va zice că un asemenea om trebuie să cunoască cît se poate de desăvirșit atît limba franceză cît și pe cea romînă. În adevăr mai multe pricinî fac ca acest lucru să fie numai de cît trebuitoriu. Mai întăiu cum va face comparație între amîndouă limbele? Cum va arătă asemănările și deosebiri în privința *foneticei, poeticei*, etc. cum va face o traducere cum se cade, cinevă care nu cunoaște una din limbi? De sigur că orî și cum, numai bine nu! Apoi din punct de vedere pedagogic, ce vor gîndi elevii cînd vor vedea că ie sînt muștrați și chiar pedepsiți pentru greșelele ce fac în limba franceză, iar profesorul face mai mari greșeli în limba romînă? De sigur că, sau vor căpătă ideea că sînt nedreptățiți, sau vor crede că nu ieste cu putință ca cinevă să știe bine două limbi și prin urmare nu-și vor da silință ca să învețe; pe lingă acestea ieste știut că profesorul pierde mult cînd îl cunosc elevii că nu știe ceva ce ieră datoriu să știe. Dacă profesorul ieste străin și nu știe romănește, încă ieste cum ieste, deși mulți zic:

„Cum? iel îi de 40 de ani în țara romănească și tot nu „știe romănește și mie îmi pretinde să învăt fără greșală în 2 „sau 3 ani?!“ Dar cînd ieste romîn și nu știe romănește, cum rămîne?!...

Acuma să vorbim despre cartea D-lui Suțu în privința limbei de o cam dată. De la început putem zice că *n'am văzut cartea scrisă mai reu în limba romănească*. Să dovedim aceasta. Că-tăm deschizînd la întimplare, căci am văzut că toată cartea ieste greșită. La pag. 9 găsim: „Imprună cu căderea Romei veni „și invasiunea barbarilor cunoscuți sub numele generic de Ger- „manî carî au venit din **Nord-Est ai Europei** și carî s'au îm-

„părțit în Geți, dintre carii au fost Dacii—Goți, Luogobarzi, „Saxoni, Burgunzi, Scandinavi și mai ales **Francii** carii în seculul **al IV-le** au venit cu Clovis se ocupe partea stîngă a Rinului și carii cu încetul au dat numele lor țerei întregi. Lă-sînd la o parte greșala istorică ce face Dl. Suțu fiind pe Daci un trib german, avem cel puțin înaintea ochilor o minunată bucată de stil înalt! **Au venit din Nord-Est ai Europei!?!** Ce frumuseță! N'avem cuvinte ca să o *lăudăm!* Dar punctuația?! *Sublimă!* Claritatea nepomenită! — La pag. 22 ieară-și „Prin *insuși* „natura ei, **epopea al evului-medie** arată origina subiectelor „despre care vorbește: subiectele carlovingiane arată elementul „germanic, subiectele bretoane pe acel celtic, și în al treilea „rînd, cu origină mună, elementul greco-latin cu caracterul gotic al timpului a căruia eată și obîrșiele de captenie.“ Mai frumos se putea? **Epopea al evului medie**, ieste corona acestei bucăți în care autoriiu putem zice că s'a întrecut pe sine! Dapoi cît suc în această bucată! Se cunoaște îndată măestria de a scrie! Cine n'ar înțelege asemenea rînduri limpezi?! Cît despre amestecarea de cuvinte franțuzite cu cuvinte vechi românești, numai un *pedant* ar putea învinovăți pe Dl. Suțu; căci ce au a face aceste mici greșeli față cu lucrurile desăvîrșite ce am amintit mai sus?! La pag. 159: „Pe vremea restaurațiunii și al oș-tirelor dușmane aședate în Franția s'au introdus“. La pagina 17 avem ieară-și o bucată aleasă în toate privințele: „Acest poem „uitat fără cuvânt de atuncea, cîntă lupta celor doue ginți feo-„dale teutonă sau germana cu cea picardă sau francesă: Garin „are ca aliați pe *Teutonii*, eară dușmanul seu este Hughes com-„tele de Gournay, pe cînd regele Pepin stă la indoeală între a-„cești doi viteji cătră cari amândoi el leagă vița și interesele lui. „Cînticul acesta este mai mult o floare selbatică ai **imaginațiunii** „poporale. Unitatea opului o găsim în **vitele**, el cîntă su-„perioritatea Germanică și amintirea lui să perde olată cu „căderea acestei superiorități vremelnice. Această *Iliadă* gotică „să **intemeeste** pe dușmănia celor doi potrivnici carii *ambi* cer „măna și averea a **Blancheflorei** care fusesă pețita lui **Garin** de cătră părintele ei și pe care mai târziu Pepin înseseși o „avu de soție.

„Eată spre pildă și un fragment a textului, însă mai întinerit spre mai mare înțelegere.“ Am sub-liniat cele mai alese.

Orî cine poate judecă cu multă ușurință valoarea literară a unei asemenea bucăți. Și aice ieste o coronă: să **intemeeste!** Tîrgul-Cucului strigă că i s'a călcat dreptul!

La pag. 29: „Eată plăcutul debut unei romancie lui „**Thibaut.**“ Iear o floare!

Pretutindenea așa. Pronumele *se* scris cînd *să*, cînd *să*, cînd *se*, asemenea și conjucția; sunetele *i* și *ă* amestecate și arătate mai totdeauna prin acela-și semn *ă*; *ai*, *ai*, *ale*, *a* puși fără nici o regulă și în totdeauna greșit. Ba să avem iertare! Tocmai acuma am luat sama că am greșit! Dl. autoriu a scos o regulă nouă pentru acordul acestor cuvinte! D-sa crede că *ai* iese genetivului *al* și de aceea îl pune pretutindenea cu genetivul d. ex. *ai imaginațiunei, poesie poporală ai Europei* etc., dar atunci pentru ce zice la pag. 21: **cause al succesului subiectelor clasici** și nu zice încăltea **cause a lui succesului**?! Atunci ar fi o regulă minunată!?—Genetivul și dativul n'au nici o deosebire la Dl. Suțu, după cum se vede în fraza pe care am amintit-o mai sus: „Eată plăcutul debut **unei** romancie **lui** Thibaut.—De asemenea într'o mulțime de locuri. Stilul foarte neînțeles și încîlcit, după cum ușor se poate vedea din bucățile citate.—Cite ar mai fi încă de citat! Dar ne-am mulțămît numai cu cite-va, căci alt feliu ar trebui să facem un volum aproape așa de mare cît și cartea ce cercetăm!

Și greșeli de altfelu încă sînt. — Am arătat cum pune pe Daci ca un trib german, ceea ce nu iese adevărat; căci după cercetările D-lui *d'Arbois de Joubainville*, și ale altora mulți, urmează că Dacii sînt Traci.—Apoi pune ca străbuni ai națiunei franceze numai pe Celți (Celtae), pe cînd se știe că afară de Celți ierau în acela-și timp și *Galii* (Belgae) destul de deosebiți în privința tipului pentru ca să nu fie amestecați sub acela-și nume.—Apoi nu amintește nimic de popoarele de baștină (aborigene) și crede că toți locuitorii vechi ai Franciei sînt veniți de aiurea; lucru ce s'a dovedit cu altă ocazie că nu iese adevărat.

După aceea în multe locuri se stăruiește asupra unor lucruri de mică însemnătate și se trec cu vederea altele cu mult mai de samă.—Între altele iese un lucru mai ales a căruia lipsă se simtește în de ajuns, anume: nu se vorbește nimic despre direcția *naturalistă* în literatură, se vorbește de *Alexandru Dumas* și de alții, iar de *H. de Balzac* și de *Stendhal* nimic! Pot să nu-i placă D-lui Suțu acești autori, dar trebuia să amintească despre dinșii, căci iei încep în chip vădit o nouă direcție în literatură, urmată de cei mai însemnați scriitori din timpul de față. — Ori cum înse partea de la urmă a cărței iese mai bună de cît cea de la început.

Să îi tradus vre un elev la Dl. *Tocarschi*, profesor la liceul din Botoșani, așa cum traduce Dl. Suțu în literatura d-sale, de sigur s'ar fi stirnit un ris omeric, așa d. ex. să fi tradus *une bonne farce gauloise* prin o bună șagă guleșă, sau să fi făcut o frază de feliu al acesteia: *caracterul general al Celților a fost to-*

tu-și defectele saū calitățile al francesilor actuali!—S'au dacă într'o compoziție de românește vre un elev de la Dl. *Lămbrior* ar fi pus atâtea *moldovenisme*, atâtea greșeli de acord și de sintaxă, atâtea franțuzisme, de sigur că nici *trei* nu căpătă! Dar chiar la Dl. Suțu (care de altfel iū este foarte pretențios) dacă un elev ar fi făcut într'o compoziție franceză atâtea greșeli cîte sunt într'o pagină de ale D-lui Suțu, de sigur că ar fi căpătat poate *una*! Ce folos că scopul ȳe-te bun! Mai bine ȳeră să dea în mîna elevilor o carte franceză, căci de sigur că mai mult foloseaū; pe de o parte ȳnvățȳnd mai bine a vorbi franțuzește, iar pe de alta chiar ȳnțelegȳnd mai bine, mai ales după explicare.—

Am auzit ȳnse că Dl. Suțu este decorat pentru această carte (?). Se vede că de obicei cĳea ce ȳeste reū se decorează saū se premiază pentru ca să se cunoască! Numai așa am ȳnțelegĳe cazul.

G. N.

Modestie și știință la „Apărătorul“

BCU Cluj - E. Mihalache University Library Cluj

Cum că sȳnt foarte modești domnii de la „Apărătorul“ s'a dovedit din multe de toate ȳntre altele și din critica ce au făcut mai de mult d-lui *Maioreșcu* că de ce a ȳndrăznit să zică „*pars anterior*“ în loc de „*pars anteriora*“.

Un hăiet cu cĳte-va clase gimnaziale, care poate din nota *trei* la latinește nu a ieșit, s'a crezut latinist în stare de a prinde pe un *Maioreșcu* cu greșeli așa de bătătoare la ochi, și, după ce modestia l'a făcut să ajungă la asemenea idee, nici măcar n'a găsit de cuvȳntă să caute ȳn gramatică ori ȳn dictionariū, ci a ȳnceput a ȳnfruntă pe d-l *Maioreșcu* cum de a făcut asemenea greșală! Tot acolo arătă tȳnarul modest și plin de știință că pentru asemenea greșală profesorul de latinește i-ar fi pus D-sale *trei*.

Frumos mai șede de asemenea a spune ȳn No. 50 anul al V-lea, că, *lucrările evreilor nu sȳnt trȳmbițate cu atȳta zgomot ȳn lume; delicata pozițiune, ca evrei, le ȳmpune tot-dea-una o modestie desavantagioasă pentru dȳnșȳ, dar nici folositoare pentru știință*“. Este cu toate acestea cunoscut că modestia d-lor de la „Apărătorul“ și de la „Fraternitatea“ merge pȳnă la a publică numele tuturor premiȳrilor israeliți din țară. Pentru ce? Poate tot pozițiunea D-lor sale *delicată*, de ziarȳști Evrei, ȳ silește la aceasta! Mai șȳti.

Spre deosebire trebuie să mărturisim aice că nu punem pe

a ceea-și treaptă „Apărătorul“ cu „Fraternitatea“, La acest din urmă vedem cel puțin că critică, une-orî foarte aspru, lucrării făcute de corcligionari, și că ține la principiul că Evreul, dacă scrie românește, trebuie să scrie bine și arată și greșelele de limbă făcute de d-l Gaster în „Literatura“ d-sale populară. Domni de la „Apărătorul“ tocmai de sice au pornit, adecă s'au miniet de adevărul că mai toți Evreii scriu reu românește și a-nume așa de reu că se poate cu drept întrebuița vorba „stil jidovesc“ pentru lucrări ca „Istoriea literaturii franceze“ a d-lui Suțu și „Literatura română“ de la Galați, etc. Nu-î mai puțin adevărat că și Domni de la „Fraternitatea“ fac greșeli de românește, cum le voi dovedi o dată.

Dar corona articolului îndreptat în potriva lui „W“ de la „Contemporanul“ ieste bucata de la urmă, cînd se îndreaptă cătră I. Nădejde și-î arată că a căutat să innădușe meritele unui evreu, Valentin, fost profesor la Geneva ne spunînd că acest domn ar fi descoperit la 1844 acțiunea sucului pancreatic asupra substanțelor cromăloase, ci după Herzen atribuiînd-o lui Danielewski.

Di de la „Apărătorul“ ar fi făcut bine să afe mai întăiū despre ce a fost vorbă în „Contemporanul“ și apoi să fi scris; dar modestiea d-sale și lipsa de șovinism l'a făcut să creadă că cine-va a avut de gînd să innece un geniu evr-esc și a și sărit să-î dea mîna de ajutoriū. Mai întăiū I. Nădejde nici n'a știut că Valentin ieră jidan și apoi nici n'a arătat istoriea descoperirei lucrării sucului pancreatic asupra cromăloaselor, ci numai asupra celor azotoase, precum: caseina, fibrina, etc. S'a vorbit de „trypsină“ și nici de feliū de alți fermenți; cînd s'a spus că Danielewski a dovedit că sînt trei fermenți, a fost numai vorbă că a arătat în ce chip se pot deosebî fermenții și că sînt trei între cari trypsină. Despre descoperirea lui Valentin, dacă în adevăr a făcut-o, nu s'a vorbit, căci ieste admisă de toți și nu s'a ridicat în potriva ieî nici Di Dr. Peride.

Din acestea ar trebui să vadă tînerimea luminată israelită că în genere suferă de o boală foarte grea, un șovinism neînchipuit și neîntemeet și o îndrăzneală prea mare de a vorbi și de a scrie despre lucruri ce nu le știe. Dacă, cum se vede, se unește cu ideea lui Renan și Mendelsohn că Jidaniî nu formează o nație, ci o sectă religioasă în care se află oameni de feliurite rase, trăînd în medii sociale și culturale deosebite; atunci cum pot să facă o laudă Judaismului cu oamenii mari ce a avut? Ce, au putut oare lucră religiea și obiceiurile acestei secte asupra Jidanilor pentru a-î face lumina lumei? Greu s'ar putea dovedi și mi se pare că tocmai îndărătniciea cu care țin la ideea de

Dumnezeu și chiar și la obiceiurile cele mai neînțelepte îi face să remie în urma popoarelor Europene cari au pășit cu tărie pe calea *ateismului*.

Se laudă cu ideea de un singur D-zeu și caută chiar a da explicații științifice și igienice tăierii în prejur, cercetării cărnei de cușer și chiar stoarcerii singelui; cînd popoarele europene și mai ales cei mai luminați dintre Europeni se încred științei învățaților și nu rutinei hahamilor. Pacat că nu se găsește și vr'un creștin să zică că iese folositoriu pentru sănătate botezul cu apă rece în biserică, iearna; postul de peste an, descîntecele; împărtășirea copiilor în timp de boale molipsitoare cu aceea-și linguriță și ștergerea cu acela-și șervet. Atunci ar fi păreche frumoasă de șoviniști și de oameni plini de duhul științei și al progresului. Dar se vor găsi n'avem grijă, oameni cu năravul racilor sînt mulți; numai de-am vedea și printre Jidanii tinerimea luptînd contra religiei lor strămoșești.

Verax.

Cercetările lui Schliemann la Troia și Mikene.

În darea de samă pe scurt ce voi face aici despre cercetările lui Schliemann voi urmă pe *Dr. Arthur Milchhoefer*, care a dat samă de vieța și lucrările lui Heinrich Schliemann în „*Deutsche Rundschau*“ din 1881, în tomul al XXVIII-lea.

Heinrich Schliemann s'a născut la 6 Ianuarie 1822 în orașul Neu Buckow din Mecklemburg, copilăria și-a petrecut-o în Ankershagen, sat în care tată-su ieră predicatoriu protestant. Prin îngrijirea unui unchiu fu trimes la gimnaziul din Neu-Strelitz, făcù numai cursul real și în vîrstă de patru-spre-zece ani intră la un băcal în orașelul Fürstenberg și stătù cinci ani și jumătate. În urma unei boale, plecă Schliemann la Hamburg, de acolo intră în slujbă pe vasul „Dorothea“ care plecă la Venezuela. De abia scăpă de înecare pe coastele Olandei și fu silit să remie acolo. Acolò își găsi de lucru și cîștigă de la început 800 de franci pe an; din aceștia cheltuea jumătate pentru învățatură. Întăiu își îndreaptă scrisoarea, apoi învătă mai ales franțuzește și englezește. Deși nu prea avea talent pentru limbi, totu-și reuși prin strășnicia cu care se punea pe lucru. În cîte șese luni luă cu asalt limba franceză și engleză, în cîte șase săptămîni învăță limba olandeză, spaniolă, italiană și portugheză. După acestea

căpătă loc de contabil și corespondent la Schröder et Compagnie. Învăță rusește. În 1846 fu trimes ca agent al casei la Petersburg, acolo se făcù neatîrnat. Se îmbogăți din negoțul cu indigo. În timpul războiului din Crimeea își îndoii averea negoțind cu salpetru, cu pucioasă și cu plumb și a nume în timp de un an. Până acuma învățase limba svediană și leșască, apoi limba greacă nouă și cea latinească.

În anul 1858 văzîndu-se destul de bogat începu a călători prin Europa, Egipt, Siria și Asia mică. În acest timp învăță și arăbește. Un proces îl aduse iar la Petersburg unde se apucă iar de negoț și anume de bumbac și ceai pe lingă indigo. În anul 1863 ajunse Schliemann a avea venit de 200,000 de mărci pe an. După sfîrșirea procesului făcù o călătorie în jurul lumii, apoi pe la 1866 se așeză la Paris.

Ceea ce l'a împins pe Schliemann la cercetarea Troiei, a Mikenei și a Itakei a fost încrederea în adevărul ziselor lui Omer.

De pe la 1868 începù și el a se deprinde cu locurile unde a fost Itaka, Troiea și Mikena. În șesul Troiei ierau numai două locuri, în care se putea presupune că a fost Troiea și anume în năltimile stîncose ale *Bali-Dagului* ceva mai sus de satul *Bunarbași* și colina *Hissarlicului*. La Bunarbași se găsi pămînt nevătămat la puțină adîncime sub o pătură formată din remășițe lăsate de locuinți omenești, de aceea îl părăsi Schliemann și începù cercetarea asupra Hissarlicului, unde în adevăr a și aflat ruinele, pe care se pare că Omer le-a privit ca ale cetății Troiea. În adevăr totul se potrivește cu descrierea împrejurimilor acestui oraș făcută de Omer. Nu începe deci îndoială că Omer a vorbit despre aceste locuri în Iliada. O dovadă pentru adevărul că ruinele Troiei au fost la Hissarlic iese că orașul nou Iliion iera zidit tot acolo. În toamna anului 1871 începură săpăturile. În anul 1872 după ce tăie un șanț adînc de 53 de picioare (aproape 18 metri) ajunse la pămînt nepurtat; deci se adunaseră 53 de picioare de moluz și alte nărnituri de cînd începuse colina a fi locuită. Săpăturile îl țineau la 400 de franci pe zi. În anul 1873 descoperi așa numita „comoară a lui Priam“, iar mai pe urmă zisă mai bine „a celui de pe urmă șef.“

Lucrările fură întrerupte din pricina unui proces cu guvernul turcesc care cerea jumătate din aurul aflat. De acest proces se descurcă Schliemann plătind 50,000 de franci. Tocmai în toamna anului 1878 putù să vie iarăși la Troiea și să ia măsuri pentru a urmă mai departe cercetările mai ales în împrejurimele palatului în care găsisse comoara. Găsi mai multe arme de bronz și juvaieruri de aur. Două treimi din lucrurile aflate trebui să le dea pentru muzeul din Constantinopoli.

În Fevruar 1879 începù din nou cercetările ajutat de Wirchow și Bournouf. Atunci își dădură multă osteneală pentru a afla planul orașelor ce urmaseră unul după altul pe colină și pentru cercetarea movilelor ce cuprindeau oasele ieroilor saū cel puțin arataū locul unde se făcuse jertfe pentru mort. Rezultatele cercetărilor se publicară în trei țeri de o dată: în Anglia, în Statele-Unite și în Germania, sub numele de „Ilios.“ Mai pe urmă făcu cercetări în împrejurimi și ajunse până la muntele Ida. Lucrurile găsite la Troiea se pot vedea acuma la Berlin într'un muzeu.

Pentru a putea judecà însemnătatea descoperirilor lui Schliemann trebuie să știm dacă Iliada ne vorbește de un fapt în adevăr întimplat, de o cucerire după lupte îndelungate a unei cetăți asiatice, Troiea, de către Grecii din Europa, întruniți la un loc pentru un scop comun. După toate se pare că Omer a văzut ruinele unui oraș puternic pe Hissarlic și că închipindu-și de la dînsul Troiea veche și descriind cum vedea pe vremea lui împrejurimile a fabricat istoria fabuloasă a luărei Troiei. După d'Arbois de Jubainville se pare că orașul de pe Hissarlic a fost luat și dăramat de locuitorii Peloponezului pe cînd ieraū încă sub Egipteni. S'ar fi putut deci ca pînă la alcătuitorul Iliadei să fi ajuns vestea despre o cetate veche zidită în aceste locuri și dăramată de locuitorii țerei ce se numea Ahaiea. Numele ce dă Omer Grecilor ahați iese adesea *Danaoi* și Danaus după tradiție iera Egiptean.

Orî cum ar fi, se cunoaște acuma mai bine orașul ruinat, de cît îl cunoștea Omer și se vede că n'a descris o Troie văzută, ci că a închipuit-o iel singur. Se pare înse ca pe Bali-Dagh a fost cetățuea Dardania mai veche de cît Ilios.

Colina Hissarlicului iese lungă de 180 de metri, lată de 120 și înaltă peste nivelul mării de 50 de metri. Pe această colină, la răsăritul și la apusul iei în șes a fost în timpurile istorice orașul Ilionul nou; pe colină chiar iera cetățuea orașului. Schliemann n'a putut află în șes remășiți preistorice, dar după părerea d-lui Artur Milchhofer nu iese de crezut că orașele preistorice să se fi mărginit numai pe colină, căci aceasta de abiea ar putea da loc pentru un sat.

De asupra Hissarlicului iese o pătură grosă de vre-o 12 metri formată prin năruituri și alte urme lăsate de oameni de cînd au început a locui acolo. Schliemann crede că au fost șapte orașe și că fie care a lăsat urme mai însemnate sau mai puțin însemnate. Al șeptelea a fost Ilionul nou, al treilea cel numit de Schliemann Troiea sau orașul ars.

Peste piatra de var moale ce formează pămîntul nepurtat

se află o pătură subțire de pământ, apoi cea din urmă și cea mai veche așezare omenească. S'au aflat niște pereți de pietre netăiete amestecate cu pământ și acoperiți cu lut. Din acest oraș n'a aflat multe Schliemann, căci a vrut să cruțe al treilea oraș. Remășițele orașului al doilea sînt mult mai însemnate și încep aproape la doi metri de asupra celui din urmă și a lăsat o pătură groasă de la 4 până la cinci metri. Aice găsim ziduri făcute de bolovanii aproape cubici legați între dinși prin alții mai mici și formînd ziduri cunoscute sub nume de ciclopice. Tot la acest oraș numără Schliemann niște temelii de ziduri încunjurătorii, o uliță pavată care se urmărește până la o poartă, niște grămăzi foarte mari de moluz pricinuite prin năruirea de case cu pereți de piatră și de lut. Oamenii din acea vreme și cei ce le urmau aveau obiceiul de a îndrepta locul pe care vroiau să clădească ceva împlînd adîncurile cu niște bulgări de lut uscați și tari. Mai mult s'a cercetat al treilea oraș, așa zisa Troie sau Ilios. Pătura lăsată de acesta se află aproape la mijlocul păturii ce acopere Hissarlicul. Schliemann crede caracteristică pentru această epocă clădirea cu cărămizi. Acestea erau făcute din lut amestecat cu paie și uscate la soare, ori la o căldură mică în cuptoare și erau lungi de cîte 52 de centimetri. Zidurile remase unele locuri nalte de 12 rînduri de cărămizi, se ridică pe a locurea peste temeliiile orașului al doilea, alte locuri peste un singur șir de lespezi mari. Între temeliiile de piatră și între zidul de cărămidă se află iarăși pături de bulgări virtoși de lut. Se pare că zidul încunjurătorii închidea un loc în formă de triunghi. Afară de ulița de care am vorbit la orașul al doilea s'a mai aflat încă una pavată cu piatră de var, la resărit de la cea din urmă. La nord-vest de la poartă se află casa cea mai mare din tot orașul (lungă de 20 metri și lată de 10), pe aceasta a numit-o Schliemann „casa șefului“, în apropierea ei s'au aflat aproape toate lucrurile cele prețioase. Zidurile tuturor caselor din orașul al treilea s'au păstrat până la înălțimea de un metru și ceva și sînt formați din pietre mici, nelucrate, amestecate cu pământ, lut și cenușă; în loc de pietre se găsesc și hîrburi de ulcioare mari și ca temelie bulgări de lut amestecat cu cenușă și cu sfărături de cărămidă. Aceste ziduri trebuie să fi fost mai mult ca niște temelii pe cari se înălțau pereții de lemn și de lut; în adevăr zidurile de cari am vorbit, lasă că nu erau de ajuns de nalte, dar nici nu aveau urme de uși, etc. De bună samă că se sueau pe scări de lemn până la uși. Cînd a ars orașul s'a pierdut toată clădirea afară de temelie care nici nu putea să ardă. Wirchow a luat sama că și acuma tot așa se fac casele prin locurile acelea. Focul care a stricat al treilea oraș a fost așa de

puternic că a prefăcut în parte, lutul și cărămida în materie stecloasă.

În orașul al patrulea de abia mai putù dovedi Schliemann remășiți de zidiri. Mai sus nu gă-i de cît remășițe de case clădite din lut și din lemn. Cum că a fost un oraș lidëan înaintea de Ilionul nou, își închipue Schliemann de pe olării. Ilionul cel nou a avut zidiri și între altele s'a aflat și o zidire mare publică, inscripții, un templu doric și un altul al zeiței Athena, cu stîlpi și capiteluri corintiene.

Deși Schliemann crede că au fost șapte orașe oare-și cum deosebite poate și prin rasa locuitorilor; totu-și se pare că se înșală și că părerea, susținută de autoriul după care urmăm, că Hissarlicul a fost aproape fără întrerupere locuit de aceea-și rasă de oameni ieste singură adevărată. De pe lucrurile de artă dezgropate în feluritele „orașe“ ale lui Schliemann se vede că a fost o cultură aproape aceea-și de la început până la sfîrșit și că deosebirile sînt legate prin forme mijlocitoare. Pe urmă nu se vede de ce s'ar admite că zidiurile cele de piatră cari slujesc ca temelie la cele de cărămizi ar face parte din două epoci deosebite, cînd se cunosc exemple de orașe cu zidiri ce au temelie de piatră și deasupra cărămidă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(Va urmă)

S. G.

Arama in potriua holerei

DI *Burq* susține înaintea Academiei de științe din Paris ca arama poate apăra de holeră și tămădui chiar după ce a fost cine-va lovit. D-sa susține că toți cei ce lucrează aramă sau se află în apropiere de locurile unde se află multă aramă și prin urmare primesc în sîngele lor cantități mai mari sau mai mici de metal sînt scuțiți de holeră. Se înlelege că cei ce au absorbit mai multă aramă sînt mai bine apărați de cît ceialalți. Numărul celor ce au murit n'ăcar că au trăit în contact cu arama

ieste frarte mic și nu întrece pe al celor hultuiți și totu-și loviți de vărsat. Faptul iese ușor de înțeles. Acuma se știe că holera trebuie să fie pricinuită prin niște ființe viețuitoare foarte mici și de altă parte se știe că sărurile de aramă au puterea de a omori asemenea ființi. La școala normală, la laboratoriu de micrografie de la Montsouris s'au făcut cercetări în această privință. Rezultatele cercetărilor se potrivesc și cu cele la cari a ajuns de curînd Paul Bert la Sorbonne. Acuma se știe că cel mai puternic antiseptic, dintre cele ce pot fi întrebuintate de om fără primejdie, iese sulfatul de aramă sau *piatra vînată*. Societatea de medicină publică și consiliul de igienă au îndemnat cu tot dinadinsul să se întrebuinteze această sare de aramă. Afară de acestea, după d-l *Burq*, iese cu putință pentru orî cine a absorbi atîta aramă cît lucrătorii cu acest metal, fără vre o primejdie. În scurt ieată după d-l *Burq* ce avem de făcut pentru a fi asigurați în potruva holerei: 1) să întrebuintăm arama sub formă de plăci, incingători, etc, orî sub formă de sare care să coloreze flanelele, cămeșele, etc; 2) să luăm în fie care zi, de exemplu, bioxid de aramă, pornind de la un centigram pe zi și crescînd doza pînă la șese; înse fie care doză să se iea nu dintr'o dată ci despărțită în două și nu îndată una după alta; se pot lua și clistire mici (unul demineată și al doilea sara) cuprinzînd, după vrîstă, de la o zecime de gram pînă la două zecimi de piatră vînată; 3) să ardem în lampe de spirt, în odăi biclorura de aramă; 4) să întrebuintăm apa minerală de Saint-Christau și legume înverzite cu piatră vînată; 5) în sfîrșit măsurile igienice hotărîte de autorități să le punem în lucrare.

(Revue scientifique No. 7, 18 Aout 1883 pag. 220).

T. U.

DI. Macedonschi.

Acest om care a ajuns cu îndrăzneala până la a scrie și a susține că „viermii din cadavre se fac din carnea și grăsimea trupurilor moarte, fără părinți“ și a zice că în capul celor ce știu că viermii de care-i vorba se fac din ouă de muscă zboară gărgăuni, a dat în stîrșit dovadă că în privința simțului moral stă tot așa de jos ca și în a științei.

Nenorocitul poet, poate cel mai mare al Romînilor, a nebunit și Dl. Macedonschi în loc se gîndească că asemenea soartă poate să-l ajungă și pe D-sa și să simtă milă, se apucă de ocărăște încă printr'o epigramă un om care nu mai iese în stare a-i răspunde cum i se cuvine

Ieată și epigrama în chestie, pentru ca se va-lă și cetitorii noștri că au avut dreptate acei ce au zis că acel X de care-i vorba nu poate fi de cît Eminescu și că se cuvine toată cinstea oamenilor cari au inferat cum se cuvenea mișelicia. Îmi pare rău că n'am aflat mai de mult de faptă, pentru ca să fiu între cei di'ntăi răzbunători ai simțului moral batjocorit; petrecerea mea la țară, unde nu primeam jurnale m'a lăsat cu desăvîrșire necunoscătoriu de coroana ciștigată acum de curînd de pretinsul poet Dl. Macedonschi.

E P I G R A M A.

Un X... pretins poet, acum
S'a dus pe cel mai jalnic drum....
L'ași plînge dacă în balamuc
Destinul său n'ar fi mai bun,
Căci până ieri a fost năuc
Și nu ie a-zî de cît nebun.

A. Al. Macedonschi.

Care alt poet a intrat acum de curînd la balamuc? Pe cine la urmărit ura D-lui Macedonschi dacă nu pe nenorocitul Eminescu? Cu toate vorbele goale ce înșiră

Dl. Macedonschi prin cele ziare, de geaba se năcăjește, publicul a putut vedea în sfârșit cu ce felii de om are a face. Nu sîntem noi aceia cari ne închinăm la fetiși și cari privim pe cei ce se bucură de nume mare ca mai pe sus de ori-ce critică; nu ne închinăm noi la nici o autoritate, cerem și ne luăm cea mai mare slobozenie de a prețui lucrările oamenilor noștri de știință și de litere; dar de aice și până la fapta D-lui Macedonschi iese de parte. — Dacă D-lui Macedonschi nu-i place talentul lui Eminescu, treaba D-sale, nime nu-l oprește de a spune că Eminescu n'a avut nici pic de dar poetic, că n'a știut nici a rîni, că n'a întrebuintat o limbă cum se cuvine, în sfârșit ori ce ar fi poftit să născocescă; dar a ocări un om care numai forma omului inteligent o mai păstrează, a lovi un om care nu poate să se apere, și anume pentru că a avut nenorocirea de a innebuni, iese o faptă selbată. Purtarea D-lui Macedonschi îl pune pe aceeași treaptă cu oamenii neciopliți lipsiți de judecată și de bun simț cari își bat joc de cei ce orbesc, s'au sint achiopi, de nebuni chiar. De la un om *cult*, dacă se poate da acest nume unui om care nu știe nici că viermii din cărnuri moarte se fac din ouă de feliurite muști, ne-am fi așteptat la altă purtare.

Numărîndu-mă și ieu între cei indignați de asemenea purtare, mă grăbesc a lua loc împreună cu toți cei ce lucrează la această revistă.

I. Nădejde.

Un plagiatoriū oploșit la „Telegraful“.

Cei ce au cetit nuvelele „Mărioară“ și „La Herestreu“ publicate în „Telegraful“, cea dintău în patru numere începînd cu cel de la 30 Iulie 1883 și a doua în numerele de la 11 și 12 August 1883, își vor fi zis: ieată un băiet cu talent, îi mai lipsește limba și prea dă une locuri în pornografii, dar ori cum are talent. Dl. A. Paigrot înse și-a făcut nume de autoriū după obiceiul cînstiților bandiți literari de cari de atitea ori am vorbit în „Contemporanul“, adecă a tradus, schimosind ici colea, două nuvele de ale lui *Guy de Maupassant* și a nume din volumul intitulat „*La maison Tellier*“. Așa dar „Telegraful“ care a pus o

dată în două colone un vestit plagiatoriu, hrănește acum asemenea ființă între colaboratori. Tragem luarea a minte a redacției „Telegrafului“ asupra cinstitului domn Al. Paigrot și dorim să i se plătească numai pentru traducere și încă rea, dar nu și pentru alcătuire originală. Frumos obiceiul, numai ce înțelegi cite ceva franțuzește ori nemțește și te și faci politic mare (ca cei de la „Națiunea“ ori autoriul de nuvele naturaliste (ca Al. Paigrot de la „Telegraful“)!! Așa mai înțeleg ieu propășire națională. Curaj, începutul ie greu, apoi se îngroașă peșița.

Ieată aici cercetarea făcută de un colaboratoriu al nostru „Digitalis“ asupra așa zisei „Mărioară“ a D-lui Al. Paigrot.

Histoire d'une fille de ferme

par

Guy de Maupassant

Havard éditeur

Paris 1882.

„Comme le temps était fort beau, les gens de la ferme avaient diné plus vite que de coutume et s'en étaient allés dans les champs.

Rose, la servante, demeura toute seule au milieu de la vaste cuisine où un reste de feu s'éteignait dans l'âtre sous la marmite pleine d'eau chaude. Elle puisait à cette eau par moments et lavait lentement sa vaisselle s'interrompant pour regarder deux carrés lumineux que le soleil, à travers la fenêtre, plaquait sur la longue table, et dans lesquels apparaissait les défauts des vitres“ (pag. 85).

Marioara

nuvelă țărănească

de A. Paigrot.

(inceps în No. de la 30 Iulie 1883 în „Telegraful“ București).

Fiind că era o vreme foarte frumoasă, argații și răzașul cu familia lui mâncaseră mai curând decît de obicei și plecară la cîmp.

Mărioara, servitoarea, rămase singură în mijlocul mării cuhnii, în soba căreia un rest de foc se stîngea sub o țingire cu apă caldă. Luă din cînd în cînd apă d'aceia, și-și spălă încet castronele și farfurile, întrerupîndu-se din timp în timp spre a privi două pătrate luminoase pe cari sorele le făcea pe masa cea lungă, și în cari pătrate se vedeau petele geamurilor.

Și urmează tot așa până la sfîrșit vr'o 45 de pagine de text. Deosebirea iese numai că lasă partea unde se vorbește de ceasornic (pag. 86), știind că țeranii noștri n'au ceasornice. Mai pe urmă înse uită și traduce partea unde se zice: „de cite ori bătea ceasornicul o apucau sudorile“ (pag. 119).

Silînțele cinstitului Al. Paigrot de a localiza furtul D-sale

literar l'a făcut să traducă următoarea frază: „*Il était devenu tout rose, joufflu, potéle partout pareil à un petit paquet de graisse virante*“ (pag. 105) prin următoarea: „*se făcuse gras ca un porcuşor*“ ce mai atîta vorbă, scurt şi cuprinzătoriu, natural st nu şagă!

Altă vitejie în privinţa localizării şi poate (cu iertarea d-lui A. Paigrot) şi în a cunoaşterii limbei franceze; fraza următoare: „*puis n'étant à son aise, elle défit le lien* (ie vorba de o legătură de fin), „*éparpilla son siège et s'étendit sur le dos*“ prin: „*apoi ne fiind la largul ieş, se descinse şi se întinse pe spinare*“ în loc să zică: „*nefîndu-i îndămină, desfăcu legătura, îşi imprăştie finul şi se întinse pe spate*“.

„*Flairait un coin de vrai*“ se traduce prin „*mirosea un colţ de adevăr*“. Bre! Bre! Bre! dar de ar fi mirosit adevărul întreg, făceţi-vă idee.

Ca silinţă de localizare vedem traduşi „250 francs“ prin „250 lei vechi“. Măcar de ar fi pus pe sârmanul „de“ între 250 şi între lei! Tot ca localizare luăm „une bouchée de pain“ prin „o bucată de mămăligă“. Bucata următoare: „*Il éssaya de l'embrasser, mais elle le gifla, forte comme lui*“ prin: „El s'încercă s'o sărute, dar ea l cîrpi tare“ în loc de prin. „Se încercă s'o sărute, dar ũea, fiind tare ca şi dînsul, îl palmuie (orî îi dădu o palmă).“

Dacă pe lingă lepădarea cîtor va rînduri la pag. 112 şi la 120, vom aminti şi de cîte va vorbe în adevăr originale ca „amîndoi ũerau ardeleni“ şi „peste Carpaţi“ fără să uităm şi prefacerea numelor Rose, Vallin şi Jacques în Mărioara, Trohin şi Sóre, atunci vom fi arătat în ce stă originalitatea furtului D-lui A. Paigrot (?).

Cum că D-l A. Paigrot ţine vîrtos a fi socotit ca autoriu original, deşi se îmbracă cu pene zmulte de la Guy de Maupassant se dovedeşte prin următoarele două bucăţele. Una se află în „Telegraful“ de la 5 August în articolul intitulat „Cronică“: „*Dau azi cetitoriler mei următoriu basm al lui Eduard Laboulaye. El este de actualitate, căci timpul acestor mari călduri fie ce om simte o căldură teribile ce-î cuprinde trupul şi-î amortşeşte mişcările, lene ce mă veţi ertă că o simt astă-zî de a cugetă şi de a scrie ceva original*“. Aşa dar şiret se mai socoate d l Paigrot, crede că dacă ne va spune din cînd în cînd că în ceasuri de lene traduce, apoi îl vom socoti scriitoriu original cînd nu-î prea din cale afară înfierbîntat! Dar „Mărioara“ dar „La Herestreu“ tot originale-s, cinstite Paigrot? Numai reu de tot ţipă jumulitul de Maupassant. Nenrocitule, n'ai învăţat de la mai marii d-tale în plagiatorie că trebue să copiezi de pe scrieri păraginite şi colbăite, iar nu chiar de pe cărţi din 1882. Tot meşteşugul d-tale stă în a fa-

brică nume caraghioaze ca Treanca-fleanca, Crin frumos, Broscănescu, etc., pare că fapte frumoase ca ale lui Treanca-fleanca ori ca ale Linei Broscănescu le fac numai oameni cu nume caraghioaze. În No de a-zî din „Telegraful“ d-l A. Paigrot ne spune că a fost felicitat de prietenii pentru „La Herestreu“ și d-sa primește felicitările cu toată bună cuviința ce se putea aștepta de la un asemenea bandit literar, fără să gîndească că „La Herestreu“, cu pornografie cu tot, iese o lucrare a lui Mauissant, schilodită numai de D-sa.

Tinere Paigrot, primește urările noastre, să ajungi profesor la Universitate și pe pieptul tău să nu lipsască nici una din tinichelele împrăstiate așa de hazliu de Ministru; iar redacția „Telegrafului“ ar trebui să te pue în retragere pentru merite prea deosebite. Tinerime ție pildă, vezi pe ce cale să lucrează pentru propășirea nației românești!

Digitalis și Verax.

Cîntecul cămeșei iese cu totul popular în Anglia. În Franția se cunoaște foarte puțin și nu s'a tradus de cît în proză pînă acuma.

C. M.

Cîntecul Cămeșei

(Cîntec englezesc).

O femeie stă și coase, haina ruptă, ochiul stîns,
Pleopa roșă și umflată și de muncă și de plîns,
Roșii degetele îi slabe cad pe lucru ostenite.
Iea din nou se încordează, cu puterele-î sleite
Mișcă acul, trage firul și cu glasul răgușit
Spune cîntecul Cămeșei, îngînînd necontentit.

* * *

Acule mereu împunge, cînd cocoșul vesel cîntă
Și împunge, tot împunge pe cînd stelele apar
Tot împunge pînă capul amețeaia îl frămîntă,
Pînă cazî de oboseală, pe-a cămeșei bumbi, pe care
Îi sfirșești, ducîndu-ți gîndul peste-a viselor hotare.

* * *

Voi ce-aveți surori iubite, voi ce-aveți femei și mame,
Rumpînd pînza cea suțire și subțirile năframe,
Voi în loc de pînză rumpeți trașuri multe omenеști.

Acule mereu împunge, tot împunge, tot împunge
Îi grozava calicie; glodul, foamea ne ajunge
Cusînd giulgiuri la o laltă cu cămeșe boerești

* * *

Dar de ce vorbesc de moarte, astă groznică nălucă
Nu mă sparie, cu diusa trebuî chipul mieu s'aducă;
Căci i-atât slăbit de muncă, de amar și suferinți!
Vai! Ce scumpă iese pînea, pe cînd mai nemic nu ține
Carnea noastră, al nostru singe, vieța noastră de suspinae.
Oh! de ce attea chinuri date uora ființi?

* * *

Acule mereu împunge, tot împunge, tot împunge:
Nesfîrșită-mi iese munca, nu-î văd marginea de loc
Și ce plată pentru diusa? Pentru hrană nici n'ajunge,
Un pat strîmt de paie umezi, casa rece fără foc,
Zdremțe rupte, pîne goală, un biet scăun și o masă,
Prin a podului spărtură privesc luna cea frumoasă
Și păretele imi pare așa alb și-așa de gol
Că zimbesc, văzîndu-mi umbră, dese-ori, că-i dă ocol

BCU Cluj / Central *nive*sity Library Cluj

*

Cîte-va minute-o oară, un ceas numai de odihnă!
Un răgaz de-o oară numai, nu ca dragostea să sorb,
Nu să gust dulceața păcei și nădejdea cea divină,
Dar să dau durerii drumul și năcazului curs orb,
Dac'ași plinge, de pe suflet, luare-ași piatra ce m'apasă,
Dar sub pleoapele 'nroșite trebuî plînsul să-l opresc.
Plînsul acul imi oprește și în urmă tot mă lasă,
Apoi lucrul pot cu lacrimi, fără voie, să-l mînjesc.

(Va urma).

Const. Mille.

Felurimi

Intrebuintarea bronzului și domesticirea calului. D. Cornevin a cetit innaintea societăței de antropologie din Lyon o lucrare prin care arată că zăbalele de bronz aflate în morminte se întîlnesc de obicei cîte două ori cîte patru. Urmează prin urmare că cei îngropați avuse în timpul vieței care cu cîte doi sau patru cai D-l Carnevin crede că se poate zice cu siguranță științifică des-

pre domesticirea calului, că ieră îndeplinită în vrista bronzului. D-sa crede de asemenea că meșteșugul călăritului ieste mai nou de cît al înhămatului la care. Dl Cornevin crede că Kymrii au deprins acest meșteșug înainte de a fi fost respinși de Sciți spre apus. Dacă ne aducem aminte de Iliada lui Omer, ne încredințăm că într'insa nu se pomeneste de cît de cai înhămați la care, nu vedem luind parte la lupte vre un feliu de călărimă. Se văd încălecînd pe cai numai la nevoe mare și nu ca ceva regulat. Prin urmare Grecii nu vor fi cunoscut meșteșugul călăritului pe timpul lui Omer, deși cunoșteau întrebuițarea cailor la tras. (R. S. No. 5, 1883 pag. 158).

* * *

Un lac mare descoperit de curînd în Africa. Dl Lupton, cîrmuitorul provinciei egiptene Bohr el Ghazal, scris ziarului „Times“ că s'a descoperit în țara Barboa cam la 3 grade și 40 de minute de latitudine nordică și la 23 grade de longitudine orientală, un lac mai așa de mare ca Victoria Nyanza. (Revue scientifique No. 4, pag. 128, an. 1883).

*

Tradiții la animale. Dl Muller, care locuște într'o colonie nemțască în Brazilia, și-a pus întrebarea următoare: Să nu fie oare, la speciile animale trăitoare în societăți, ceva care să nu fie nici rezultatul experienței cîștigate nici o deprindere moștenită, ci ceva care să se potrivească cu tradițiile scrise sau păstrate din vorbă numai, la oameni?

Iată cum a cercat să dezlege întrebarea. Albinele fără ac (*Melipona* și *Trigona*) își fac, cum se știe, faguri orizontali, alcătuiți numai dintr'un rînd de celule regulate, cînd ieste loc, și așezate astfel ca celulele de prin prejur, de la margină, să fie la aceeași depărtare de celula de la mijlocul fagurului. Dl Muller a văzut, în 1874, un cuib de Trigone, făcut în scorbura uuui copac de scorțișoară bătrîn și, din lipsă de loc, fuseseră silite

să-și facă un fagur foarte neregulat, potrivit cu secțiunea scorburei. Dl Muller luă fagurul și-l puse într'o cutie mare. Peste un an toate albinele cari șezuseră în scorbura de care am vorbit, pïeriseră; totu-și cele tinere nu făceau cuib regulat, ca celelalte albine de aceea-și specie, ci neregulat.

Dl Muller mai citează și alt exemplu mai însemnat. A adus a casă doi faguri de Melipone de aceea-și specie, înse din pricină că unul fusese aproape de un feliu de copac și altul aproape de altul, află că ceara din unul eră roșă, din altul negrie. La Muller a casă aveau amîndouă societățile acele-ași feliuri de copaci la îndămină. Cu toate acestea cele deprinse cu ceară roșă nu făceau de cea negrie, nici cele deprinse cu negrie, roșă. Nu poate fi vorba nici de instincte moștenite, căci albinele îerau de acela-și feliu; nu poate fi nici de vre un rezultat al experienței, căci amîndouă feliurile de suc îerau bune de întrebuințat. Să nu fie oare ceva asemănătoriu cu tradiția? (Revue scientifique No. 4, pag. 122, an. 1883).

T. U.

Cătră cetitori!

Anul al treilea se începe la 1 August 1883, numărul 1 se tipărește la Cernăuți și, deși va fi în curînd gata, tot se poate să-l trimetem după No. 2. Cerem iertare cetitorilor noștri pentru asemenea încurcătură, înse o odihnă de o lună de zile mi-a fost numai decit trebuitoare și No. 1 a trebuit să-l tipăresc la Cernăuți, căci mă aflam aproape de acolo. Credem că acei cari ne-au susținut până acuma ne vor susține și mai leparte și tot odată vor căută să ne mai recomînde revista și la alți Domni iubitori de asemenea scriere.

Ioan Nădejde.

Redactorul „Contemporanului“.
